

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY

Andrzej Tomczak, *Zarys dziejów parafii Gieczno do roku 1939*, Toruń 1997, ss. 190, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Cześć I.: Parafia w Giecznie w strukturze organizacyjnej lokalnego Kościoła. Cześć II.: Parafia jako jednostka terytorialna i żyjąca w jej obrębie mikrospołeczności.

Autor, wybitny polski archiwista, opisał dzieje swojej rodzinnej parafii. Zaproponował przy tym oryginalny kwestionariusz badawczy, znajdujący odzwierciedlenie w podziale pracy na dwie części. Mimo szeroko zakrojonych ram czasowych obejmujących sześć wieków istnienia parafii, ze względu na specyfikę zachowanego materiału najobszerniej omówione zostały jej dziewiętnasto- i dwudziestowieczne losy.

W części pierwszej omówiono początki parafii, wyposażenie kościoła, zawartość archiwum parafialnego oraz instytucje istniejące w parafii, jak bractwa, szkoła, szpital. Wiele uwagi A. Tomczak poświęcił ustaleniu listy duchowieństwa pracującego w parafii, głównie proboszczów, odnotowując utrwalone w materiale źródłowym ich osiągnięcia jako plebanów Gieczna. W części dotyczącej uposażenia parafii, na uwagę zasługują partie dotyczące dochodów plebanów i działalności dziewiętnastowiecznego dozoru kościelnego. Omówiono też losy istniejącego w parafii kościoła filialnego, który w XX w. stał się ośrodkiem tworzenia nowej parafii.

W części drugiej autor omówił pewne wybrane aspekty organizacji parafii ukazując je na szerszym tle stosunków społecznych, gospodarczych i politycznych. Wiele uwagi poświęcił analizie etapów i form osadnictwa oraz „stosunków komunikacyjnych”, a także zjawisk demograficznych, w tym składu narodowościowego, stanowego i wyznaniowego ludności. Podjął też próbę zarysowania negatywnych zjawisk społecznych w okresie staropolskim, jak zabójstwa, kradzieże czy zajazdy. Uwagę zwraca także ukazanie życia lokalnej wspólnoty na tle ważnych doświadczeń dziejowych całego narodu, jakimi były wojny. Autor z naciskiem podkreślił we wstępie, że jego praca jest jedynie

zarysem dziejów omawianej parafii. Waler pracy polega, jak się wydaje, głównie na zaproponowaniu specyficznego podejścia do omawianej problematyki parafialnej. Zwykle ogranicza się ona do zagadnień zamkniętych przez A. Tomczaka w części pierwszej. Trudniejsze jest ukazanie parafii, jako „mikrospołeczności”, żyjącej własnym rytmem, w której równocześnie znajdują odzwierciedlenie zróżnicowane problemy i prądy epoki. Temu poświęcił autor drugą część pracy. Dominują w niej zagadnienia administracyjno-gospodarcze. Znaczące zwrócenie uwagi na ważne problemy wpływu osadnictwa, czy stosunków demograficznych na dzieje parafii, potęguje niedosyt prezentacji życia religijnego, lokalnej kultury religijnej i innych aspektów szeroko rozumianej kultury duchowej. Prawdą jest, że specyfika dostępnej i wykorzystywanej w badaniach nad dziejami parafii podstawy źródłowej, uprzywilejowuje aspekty gospodarcze i prawne. Może jednak właśnie dlatego, jako coraz bardziej aktualny jawi się postulat większego wykorzystania w polskich badaniach, metodologicznych doświadczeń historiografii francuskiej (Duby, Minois) i ich adaptacji do potrzeb prezentacji dziejów parafii, jako lokalnych wspólnot dryfujących po morzu wielkiej historii.

Wojciech Zierychowski, *Parafia bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie 1913-1939. Powstanie i funkcjonowanie*, Kraków 1998, ss. 125, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.

W pozbawionych osobnych tytułów czterech rozdziałach autor przedstawił najpierw problemy związane z odnowieniem życia religijnego przy pocysterskim klasztorze i utworzeniu tam odrębnej parafii (rozdział I), a następnie religijnym praktykom parafialnym, dokonując ich typologii (rozdział II). Odrębnie opracowane zostały różne aspekty kultu bł. Wincentego i ich wpływ na życie religijne i społeczne lokalnej wspólnoty (rozdział III). Okres międzywojenny charakteryzował się znacznym rozwojem organizacji religijnych, bądź społeczno-religijnych. Ich działalności w omawianej parafii autor poświęcił wiele uwagi w rozdziale IV. W. Zwierzchowski oparł swoje twierdzenia na solidnej podstawie, jaką dały kwerendy w różnych archiwach kościelnych (w Jędrzejowie i Kielcach). Zebrane informacje umiejętnie wykorzystał w prowadzeniu narracji ukazując dramaturgię wielu wydarzeń (na przykład zabiegów o powstrzymanie erekcji parafii). Solidne osadzenie w materiale źródłowym i jego umiejętna krytyka są mocnymi atutami publikacji, jak dotąd jednej z niewielu dotyczących tej parafii.

oprac. ks. Grzegorz Bujak

Kazimierz Łatak CRL, *Kanonicy Regularni Laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Ełk 1999, ss. 352.

Publikacja poświęcona jest dziejom prepozytury Bożego Ciała kanoników regularnych na Kazimierzu pod Krakowem od fundacji w 1405 do końca XVI w. i składa się ze wstępu oraz następujących rozdziałów: I. Zakony kanoników regularnych ogólny zarys dziejów – zawierający ogólne wiadomości o zakonie kanoników regularnych, jego genezie, powstaniu, reformie, rozwoju i znaczeniu dla Kościoła; II. Osadzenie kanoników regularnych na Kazimierzu pod Krakowem – omawia sprawy związane z fundacją, ich uposażeniem materialnym i przynależnością kongregacyjną; III. Kościoły i klasztory – został poświęcony dziejom budowy zespołu klasztornego (kościół i domu zakonnego), IV. Stosunki wewnętrzne w klasztorze – obejmuje ustawodawstwo, dyscyplinę klasztorną, strukturę władzy, stan personalny i prepozytów; V. Kultura duchowa i umysłowa w zgromadzeniu – przybliża kulturę duchową i umysłową zgromadzenia poprzez formację, życie zakonne, duchowe, konfraternię z innymi ośrodkami klasztornymi, zainteresowania i osiągnięcia naukowe, bibliotekę i działalność pisarską; VI. Parafia i działalność duszpasterska – koncentruje się na różnych formach działalności duszpasterskiej zgromadzenia. Książkę zamykają: zakończenie, bibliografia i wykaz skrótów.

Książka K. Łatka jest cenna ze względu na gruntowne opracowanie dziejów prepozytury Bożego Ciała kanoników laterańskich na Kazimierzu w najwcześniejszym okresie jej istnienia, przede wszystkim ze szczególnym uwzględnieniem ich duchowości i działalności duszpasterskiej.

Kazimierz Ł a t a k CRL, *Sanktuarium Matki Bożej mstowskiej*, Ełk 2000, ss. 95.

Następna publikacja K. Łatka została poświęcona sanktuarium Matki Bożej mstowskiej. Autor poprzedził ją wstępem, aby następnie omówić tradycje chrześcijańskie o pierwszych obrazach Chrystusa i Matki Bożej, zaprezentował również krótki rys poświęcony Matce Bożej i jej obrazom w pobożności Polaków. Przechodząc do zasadniczej tematyki swojej publikacji omówił: Mstów tysiącletni; Klasztor kanoników regularnych; Parafię i kościół; Obraz Matki Bożej mstowskiej. Publikację podsumował zakończeniem, dołączając do niej bibliografię, aneks, streszczenie w j. włoskim i indeks nazwisk.

W Polsce jest jeszcze wiele małych sanktuariów, które czekają na opracowanie swojej historii w oparciu o źródła archiwalne, wykorzystane w publikacji o sanktuarium w Mstowie.

Anzelm J. S z t e i n k e OFM, *Polscy bracia mniejsi w służbie Ziemi Świętej (1342-1995)*, Poznań 1999, ss. 207 oraz fotografie (nadbitka z IX tomu „Studiów Franciszkańskich”).

Publikacja ta składa się z dwóch części. Pierwsza jest wstępną próbą syntezy uwzględniającej wkład Polaków w funkcjonowanie Franciszkańskiej Kustodii Ziemi Świętej od czasu jej powstania w 1342 r. do czasu zamknięcia badań

przez autora (1995 r.). Natomiast druga zawiera alfabetyczny wykaz polskich braci mniejszych, którzy pracowali w Kustodii Ziemi Świętej.

Stanisław L i b r o w s k i ks., *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Dział II. Dokumenty w kopiariuszach. Tom 4. Kopiariusz kan. P. Piotrkowskiego z 1551 roku*, Włocławek 2000, ss. 108, nakład własny autora (100 egz.).

Na *Inwentarz* składają się wprowadzenie: zawierające informacje o głównym autorze kopiariusza i późniejszych kopistach, notcie biograficznej kanonika Piotrkowskiego, opisu zewnętrznego kopiariusza, dwóch wadach w układzie kopiariusza, sygilacjach i sygilatach, informacjach niepotrzebnych, stanie zachowania kopiariusza i jego wykorzystania; a także numery, datacje, rejestry i karty dokumentów w kopiariuszu; oraz informacja wydawnictwa.

Władysław S z u l i s t k s., *Przeszłość obecnych obszarów diecezji pelplińskiej do 1772 r.*, t. 1, Pelplin 2000, ss. 340, ilustracje w tekście oraz mapka diecezji chełmińskiej i pelplińskiej, wyd. Bernardinum Pelplin.

Publikacja składa się z przedmowy biskupa pelplińskiego, Bernarda Szłagi, mowy od autora oraz dwóch części. Pierwsza część obejmuje historię obszaru diecezji pelplińskiej od początków chrześcijaństwa na tych ziemiach do 1466 r., i jest w niej sześć rozdziałów: I. Początki chrześcijaństwa i władcy Pomorza Gdańskiego, II. Struktury kościelne, III. Organizacja terytorialna, IV. Klasztory, V. Instytucje oświatowo-charytatywne, VI. Kultura religijna. Druga część obejmuje okres I Rzeczypospolitej 1466-1772, też w sześciu rozdziałach: I. Humanizm, reformacja i reforma katolicka, II. Wpływ wojen na stosunki kościelne Pomorza Nadwiślańskiego, III. Struktury kościelne. IV. Zakony, V. Kultura religijna, VI. Instytucje oświatowo-charytatywne. Obie części uwieńczone zostały bogatymi przypisami. Publikację zamyka bibliografia, spis ilustracji i indeks miejscowości.

Publikacja W. Szulista jest cenna z tego względu, iż do tej pory tylko nieliczne diecezje mają swoje monografie, a autor obrał bardzo trudne zadanie zabrania przeszłości dziejów ziem przechodzących w ciągu wieków różne koleje losu, a wchodzących w skład obecnej diecezji pelplińskiej, która w 1992 r. powstała z diecezji chełmińskiej, archidiecezji gnieźnieńskiej i diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej.

Niech ich świadectwo nie będzie zapomniane. Losy Kościoła katolickiego na Białorusi w latach 1917-1953, pod red. Komisji ds. Nowych Męczenników Komitetu Jubileuszowego 2000 CECB, red. książki Renata Wierna, Grodno 2000, ss. 142 oraz fotografie.

Niniejsza publikacja składa się z przedmowy, wykazu skrótów, wstępu oraz publikacji Larysy Michajlik, *Losy duchowieństwa katolickiego w pierwszej po-*

łowie XX wieku na Białorusi, ukazującej tło historyczne omawianego okresu. Zasadniczą część publikacji stanowią krótkie biogramy osób prześladowanych – wraz z podaną do nich bibliografią, uporządkowane w układzie alfabetycznym, w ramach ówczesnych czterech diecezji: mińskiej, mohylewskiej, pińskiej i wileńskiej. W publikacji umieszczono również listę osób duchownych, które przeżyły łagry i obozy koncentracyjne. Książka posiada streszczenie w języku angielskim i niemieckim, indeks osób oraz fotografie.

Omawiana publikacja na terenie Białorusi stanowi pierwsze tego typu systematyczne opracowanie. Powstała z inicjatywy bpa Antoniego Dziemianki, przewodniczącego Komitetu Jubileuszowego Konferencji Katolickich Biskupów Białorusi.

Włodzimierz O s a d c z y, *Polacy na Ukrainie dzisiaj. Informator*, cz. 1: *Federacja organizacji polskich na Ukrainie*, Warszawa 2000 – Towarzystwo Naukowe Polska-Wschód, ss. 63 plus mapa i fotografie.

Niniejszy *Informator* składa się z przedmowy E. Walewandra, słowa wstępnego S. Nawrota, omówienia zadań Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie przez E. Chmielową, wstępu, a przede wszystkim wykazu organizacji członkowskich Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie oraz wyboru bibliografii o Polakach na Ukrainie i ilustracji.

oprac. Ryszard Skrzyniarz